

ספר

ממון ישראל כהלכתה

חלק א

ליקוט נפלא מדברי הפוסקים ראשונים ואחרונים
בחומר האיסור והעונש של לקיחת ממון שלא ביושר

הו"ל בחמלת ה' עלי בזכות אבותי ורבותי חק' זי"ע

חק' שלום יודא גראס

רב דקהל, מגן שאול, ד. האלמין, ור"מ בישיבה וכולל, בית ישעיהו
מכון לחוראה בשחיטות ובדיקוח

בעמח"ס: אפיות המצות השלם (י' חלקים); גדולי יהודה (על הלכות
ציצית); שו"ת זבחו זבחי צדק (על הלכות שו"ב); חינוך ישראל סבא (מדרין
לחינוך הבנים והבנות); מדרין לעניעות; מזוזת שלום (על חל' מזוזת);
מנוחת שלום (הדרכה לבשרות); מנחת יהודה, (על חומר איסור, חלב
עכוי"ם) ו"סימילאק"; נפש ישעיהו (על מאכלות אסורות, הי"ח); קדושת
ישראל (על הלכות יהודא) ושי"ס.

בלאמור הרחיג הצי מוחריר ישעיהו זאב גראס זצ"ל נכד חרף מסטרעליסק, ר'
יעקב קאפיל חסיד, ט"ז, בית, תו"ט, רש"י, ולמעלה בקודש עד דוד המלך עה"ש.

שנת תש"מ לפ"ק ברוקלין נוא יארק

הסכמות ומכתבי עידוד שנדפסו בשו"ת „זבחו זבחי צדק" ובספר
„אפיית המצות השלם" (ג"ח) ובספר „אכילת מצות בישראל" (ז"ח)
ובספר „נפש ישעיי" ב' חלקים ובקונטרס „מנחת יהודה" ח"ו מספר
„נפש ישעיי" על מאכלות אסורות, ועוד.

מגאוני וצדיקי וקדושי הדור, אנשי כנסת הגדולה, בישיבה של
מעלה, עמודי העולם, ראשי סנהדראות, אשר כל בית ישראל
נשען עליהם, וכגחלי אש דבריהם, ואלה שמותיהם:

(ע"פ א"ב)

הרב יוסף גרינוואלד שליט"א
כ"ק אדמו"ר שליט"א מפאפא ברוקלין נוא יארק

הרב יחזקאל גרובנר שליט"א
רב בדעטרויט

הרב לוי יצחק גרינוואלד שליט"א
אב"ד דקהל ערוגת הבושם, ברוקלין נ.י.

הרב משה פיינשטיין שליט"א
ר"מ תפארת ירושלים, נוא יארק

הרב משה שטערן שליט"א
אבדק"ק דעברעצין ברוקלין נוא יארק

הרב נפתלי הירצקא העניג שליט"א
אבדק"ק שארמאש, ברוקלין נוא יארק

הרב רפאל זילבער שליט"א
אבדק"ק פריימאן, ברוקלין נוא יארק

הרב שלום הכהן ווייס שליט"א
אבדק"ק אוהעל, ברוקלין נוא יארק

הרב שלמה האלבערשטאם שליט"א
כ"ק אדמו"ר שליט"א מבאבוב, ברוקלין נוא יארק

הרב שמואל יודא פאנעט שליט"א
אבדק"ק דעעש, ברוקלין נוא יארק

הרב שמעון זאב מיללער שליט"א
אבדק"ק אראד, ברוקלין נוא יארק

הרב אליהו זלאטניק זצוקלה"ה
רב וחבר הביד"צ של העדה החרדית בירושלים עיה"ק

הרב דוד הלוי יונגריין זצוקלה"ה
רב וחבר הביד"צ של העדה החרדית בירושלים עיה"ק

הרב ישעיי ישי הכהן גרינפעלד זצוקלה"ה
רב ומח"ס מלונדון

הרב ישראל יצחק הלוי רייזמאן זצוקלה"ה
רב וחבר הביד"צ של העדה החרדית בירושלים עיה"ק

הרב שמחה בונם גרינבערגער זצוקלה"ה
ראב"ד דק"ק פרעשבורג יע"א, ברוקלין נוא יארק

הרב שמעון ישראל פאזען זצוקלה"ה
כ"ק אדמו"ר משאפראן, ברוקלין נוא יארק

הרב אברהם יצחק קאהן שליט"א

כ"ק אדמו"ר שליט"א משומר אמונים בירושלים עיה"ק

הרב אברהם מאיר איזרעאל שליט"א

אבדק"ק הוניאד

הרב אפרים אליעזר הכהן יאלעס שליט"א

אב"ד דפילאדעלפא רבתי

הרב אברהם מ. ברייטשטיין שליט"א

ספרא דדיינא בעדה החרדית בירושלים עיה"ק

הרב חיים אלי שטערנבערג שליט"א

רב ור"מ ביהכ"ס וישיבת „מחזיקי תורה" חיפה

ספר ממון ישראל כהלכתה

פרק א

א) מיר געפינען אין די גמרא (כתובות קה:) ווי רבא ערקלערט דעם טעם פארוואס מען טאר נישט געלט נעמען אפילו אויף א תנאי צי פסקינען צפ"י דין תורה, זאגט רבא אז דער מאמענט ווי מען נעמט געלט פון יענעם ווערט ער אזוי שטארק צוגעבינדען צי יענעם פינקט ווי יענער וואלט געווען ער אליינס דאס מיינט אז נישט יענער איז דער בעל דין, נאר ער אליינס ווערט בעל דין, פירט אויס רש"י דארט, אז דאמאלט איז שוין נישט מעגליך צי זעהן עפעס שלעכטס אויף דעם צד, אפילו ער זיכט ארויס צי ברענגען דעם אמת'דיגען חורה'דיגען אורטייל, און וואס איז דער באדייט פון שוחד? זאגט די גמרא (דארט), שהוא חד, דאס מיינט אז דער נעמער אין געבער ווערן איין הארץ און איין מיינונג.

ב) עס איז בדאי צי ציטירען די מעשה וואס די גמרא דערציילט דארט וואס איז פארלאפען ביי איינע פון די גרויסע תנאים ר' ישמאל ב"ר יוסי, זיין פעלד ארבייטער (גערטנער) פלעגט איהם ברענגען יעדען ערב שבח פון ר' ישמאל'ס פעלד א גאנצען קויש מיט פירות, פאסירט אמאהל און ער ברענגט דאס דאנערשטאג אנשטאט ער"ש מיטען אויסרייד אזוי ווי ער האט במילא א ד"ת וואס מיי געפסק'ט ווערען דורך ר' ישמאל'ן ברענגט ער שוין אין אייגנעם די פירות, דער הייליגער ר' ישמאל האט דאס באטראכט אלס כאבאר (שוחד) האט ער זיך אנטזאגט צי פסקינען די ד"ת אין געזעצט אנדערע רבנן זאלען פסקינן.

ג) פארט האט ביי ר' ישמאל געפיבערט די געדאנקען אין יעדע רגע האט איהם אריינגעבליצט א נייער זכות פאר זיין גערטנער ווי אזוי צי געווינען די ד"ת, טראכטענדיג דערביי הלואי טענה'ט דער גערטנער זיינער אזוי! אדער אזוי!

ד) האט זיך דאן ר' ישמאל אנגעריפען פרשאלטען זאלען זיין די וואס נעמען שוחד מה דאך איך וואס איך האב נישט גענימען (דאס מיינט געפסק'ט), און אפילו יא האב איך דאך נאר גענומען מיינס פינדעסטוועגען האט מיך דאס הארץ נישט צוורה געלאסט ארויפברענגענדיג יעדע סעקונדע נייע המצאות ריינציוואשען דעם גערטנער, די וואס נעמען פון יענעם אוודאי אין אוודאי.

(ה) פין די מעשה טוען מיר ענטזעמען אז דאס ענין פין ווערען נאנט מיט יענעם וואס מען האט ערהאלטען פין איהם געלט איז א אייגענשאפט פין מענטש, וואס עס איז נישט מעגליך איבערציאנדערשען מיטען גרעסטן ווילען און מסירות נפש, פונקט ווי א מענטש איז נישט בכח אריבער צי שפרינגען דעם ים הגדול אפילו ער זאל ריכטיג האלטען דערביי ווייל ער איז באשאפען געווארען אהנע פליגעל, דאס זעלבע מיט דעם, אין דאס אלעס דארך אזא קליינטיגע הנאה פין ברענגען פירות איין טאג פריער ווי געווענטליך, כ"ש געלט נעמען ממש.

(ו) נאכמער טרעפען מיר ביי גרויסע צדיקים דאס די השפעה פין שוחד האט געוויקט אומוויסענדיג, דאס דערציילט אונז הגה"ק ר"ר אייזיקעל מקאמארנע זצלה"ה מיר וועלען נאר שרייבען בקיצור, א איד האט געהאט א שווערען דין תורה ביים אפטער רב זצוקלה"ה, עס האט זיך געצויגען טעג, אינמיטען א טאג הייבט אן דער אוהב ישראל שפירען אז אלע זיינע ניגונגען אין וואס פאר א געדאנק עס איז איהם אויפגעקומען זענען געצילט לטובת איין בעל דין, די סיבה האט ער נישט געוויסט, נאר אזוי ווי ער האט פארשטאנען אז דאס איז נישט פשוט האט ער קודם פארשויבען די ד"ת, ראש חודש האט דער אפטער רב געהאט א מנהג צי טוישען דעם קאפטאן, און אנטוהן א ר"ח קאפטאן לכבוד ראש חודש, דאס מאל האט ער געשפידט אז דער קאפטאן איז אומנארמאל שווער, קוים וואס מען הייבט איהם אויף, די טאשען רייסען זיך איבער, אריינגענדיג די הענט אין טאש טרעפט ער א הויפען מטבעות, דאס האט יעניגער בעל דין אריינגעשטעלט אהנע וויסען פין אפטער רב, טראכטענדיג אזוי ארים צי געווינען די דין תורה, זעלבסטפארשטענדליך אז דער אפטער רב האט זאפארט אפגעלאסט דעם ד"ת, אין שטרענג אהערגענימען דעם בעל דין פאר זיין דערוואגעניש.

(ז) פין דעם זעהן מיר אז געלט האט אן אומנארמאל כח, איבערצידרייען א מענטשעניס געדאנק, טראצדעם וואס ער ווייסט אפילו נישט אז ער פארמאגט דאס, און אפילו ער איז א צדיק וקדוש.

און דערפאר שטייט אין שו"ע (חו"מ סי' ז', יא), אז אפילו דאס קלענסטע כ"ד מיז פארמאגען זיבען מעלות: (1) חכמה, (2) ענוה, (3) יראה, (4) אהבת אמת, (5) מענטשען האבען זיי ליעב, (6) מענטשען מיט א גיטען נאמען, (7) און געלט פיינט, זעהן מיר אז מען קען פארמאגען זעקס העכסטע מעלות וואס דערין ליגט אויך די מדה פין ליעב האבען די אמת, אין פינדעסטוועגן האט דאס אלעס קיין ווערט נישט אויב מען האט ליעב געלט, ווייל דעמאלט איז דער אמת - שקר.

ממון ישראל כהלכתה

פרק ב

דברות קודש של השרף הנורא מוהר"ר יהונתן אייבשיץ זצ"ל

(נלקח מספר מוסרי רבינו יהונתן דף קי"ד)

וזל"ק כאשר עינינו רואים שהרבה אנשים הסובלים יסורים ומכות בזה וחרפה ועומדים בקדוש השם ובממון יצרם גובר בעו"ה לאין פשע ובשביל דבר קל אין אלהים לנגד עיניו לגזול ולעשוק עמיתו והיה אם יעשה לו חבירו נקל בעיניו לנקום נקמתו ממנו במסירת וז"ה בעו"ה אשר הוא מכת מורידים ולא מעלים כללו של דבר אם אתה רואה אדם עומד בנסיון ממון הרי הוא מובטח שיעמוד בנסיון גופו לקידוש השם כי בעו"ה אין לך דבר שידו וכח של יצה"ר תקיפה מממון ואם אין כח לפתות איש בממון אז ברור שיוכל לו בכל ענינים והחוש ומעשים בכל יום מעידים ע"ז הרבה עד שאין צורך לראייה ולכך אמר לו רחב"ת הרי עמדתי בנסיון אפילו בממון וכבשתי יצרי שנתערב לי ממון חולין בצדקה ונתתי הכל לעניים וא"כ אין ספק שיהיה ה' אתי לכבוש יצה"ר ולקדש שמו ית' ברבים וע"ז אמר מחלקך יהיה חלקי דוודאי יתקדש ש"ש על ידך בכל אופן וכמו שהיה באמת זכאות חלקהון קמי דמלכא קדישא ומוה גלמוד כי לעבוד את ה' בכל לב מבלי פניה כלל ולקדש שמו ברבים והעיקר הנסיון בממון מבלי לחוס על ממון יותר מכפי הראוי ואצ"ל בממון של גזל ואינו של יושר כי מחטיא לאדם למאד וסוף להביא כל הונו ממנו ומזרעו לטמיון וע"ז נאמר הכסף יענה הכל כי יש להזהר ממי שמונע ידו מממון שאינו יושר הוא בחזקת איש כשר וה' ישמור רגלו מלכוד וגם לראיה איך ראשונים עמדו גפשמ בקדוש השם ועי"כ הקב"ה עשה להם נסים וכו' עכ"ל.

פרק ג

דברים חוצבים להבות אש מספר פלא יועץ מערכת משא ומתן

א) משא ומתן ידוע ששאלה ראשונה ששואלין ליום הדין הוא נשאת ונתת באמונה ועתה בעוה"ר אנשי אמונה אבדו באמרם טענות של הבל שבזמן הזה קשים מזוגותיו של אדם והרוצה להתנהג ביושר ואמונה לא יוכל לאכול אפ"י פת במלח ומתוך כך נעשה כהיתר לעשות עולה ולדבר כזב ולהונות ולגנוב ולגזול ולהשיג גבול וכהנה רעות רבות מלבד ביטול תורה ותפלות בצבור וחילול שבת וכדומה ואין איש שם על לב להיות נחם על הדעה אוי להם לבריות מיום הדין ולא לחנם אמרו מפני מה נברא העו"הב ביו"ד מפני שצדיקים בו מועטים כי כל התורה כלולה באמונה כדכתיב וצדיק באמונתו יחיה ואדם ניכר בכיסו כי המאמין בה' כי הוא הנותן כח לעשות חיל ושכל מזוגותיו של אדם קצובים לו מר"ה מפי עליון לא יאמין שעי"ז עוברו פי ה'

יצליח את דרכיו הס כי לא להזכיר ואם יצליח בוודאי בלי שום ספק שיהיה עושר שמור לבעליו לרעתו מלבד עונשו שיהיה שמור לו לעו"הב ואם תראה אדם ישר שהולך בדרך טובים ונושא ונותן באמונה שמזונותיו מצומצמים חלילה להאמין שיש צדיק אוכד בצדקו ח"ו השופט כל הארץ לא יעשה משפט יושר חלילה וחס רק לו נתכנו עלילות והאמין בה' באמת ובלב שלם יאמין באמונה שלימה שהצור תמים פעלו כל דרכיו משפט וכל דעביד וחמנא לטב עביד למען ייטב לו בעולם שכולו טוב והן אמת שכל ישראל מאמינים בני מאמינים אבל לא האמונה היא העיקר והכל לפי רוב המעשה שיהא מורה על האמונה וכמו שכתבתי גם כן לעיל בערך אמונה: עכ"ל.

מערכת כסף

(ב) כסף כתיב כסף נבחר לשון צדיק וכתוב בצל החכמה בצל הכסף הביטה וראה שהוקש הכסף ללשון והוקש לחכמה שם רמז שכמו שאמרו מות וחיים ביד לשון מאן דבעי חיי בלישניה מאן דבעי מיית בלישניה וה"נ אמרו שנמשלה תורה לסם חס מאן דבעי סם חיי מאן דבעי סם המות ה"נ אף אנו נאמר לענין הכסף מאן דבעי חיי בכסף מאן דבעי מיית בכסף כי רוב העבירות הן נגררות מחמת היות אדם להוט אחר הכסף כגון גזל גניבה אונאה עושק שבועת שוא שבועת שקר שקרים עול במדות השגת גבול מחלוקת קטאה שנאה תחרות מאכלות אסורות חילול שבת ויו"ט ורוב העבירות שאדם עושה הוא על בצע כסף ועון חילול ה' על גביהן וכן מי שממונו חביב עליו מבטל רוב מצות ותפלות וברכות ות"ת כנגד כולם וכשמקיים אותם הם פסולות מחמת המהירות והכיליות ולכו כל עמו כי לבצעו פונה בכל פינות שהוא פונה ומעלים עין מן הצדקה וכדמבעי ליה למעבד לא עביד וכהנה רעות רבות באופן שיש עושר שמור לבעליו לרעתו שעל ידו יורש גיהנם ויורד לבאר שחת ובאמת אמרו אדם ניכר בכיסו כי הן אמת כי גבר אויב יצר הממון ובפרט בדור הזה הוא חור ממון שאדם להוט אחר הממון יותר מכל העבירות ומכל התענוגים וממנו של אדם חביב עליו יש יותר מגופו ויש ג"כ יותר מנפשו אבל זאת תורת האדם בעוה"ז שיהא גבור הכובש את יצרו ויפקח עיניו ויראה כי הכסף נפשות אוסף והזהב נפשות ידאב ויבין האמת לאמתו כי מוטב לו לאדם שימות ברעב ואל יהי רשע לפני המקום ואל יכעיס את בוראו ח"ו ולו בכח יגבר איש להיות גבור הכובש את יצרו ולא יהא הכסף נחשב בעיניו למאומה נגד עשית רצון הבורא והכין יתן לכסף מוצא כאבנים לעשות רצון אביו שבשמים ויאמין באמונה שלימה שיהא קבוע בלבו במסמרים בל ימוט שמזונותיו קצובים לו מן השמים אם יעלו שמים ירדו תהומות לא יוכלו להעדיף או להחסיר לו אפילו פרוטה או חוץ

מהוצאת מצות ומעש"ט שאינם קצובים אלא אם מוסיף מוסיפין לו ובכך יש קונה עולמו בממונו שמרבה צדקה מרבה מצות ומע"ט וקונה שם טוב לעצמו קונה לו דברי תורה קונה לו חיי העוה"ב וכבר איתנה סימנא דבר תורה מעות קונות שלכל דברי תורה וכל דבר טוב צריך מעות והכסף יענה את הכל מי חכם וישמור אלה ולא יהא גרדם סוף דבר הכל נשמע את האלוקים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם: עכ"ל.

מערכת גזל

(א) גזל ידוע חומר עון הגזל עד שאמרו שלא נחתם גזר דינם של המבול אלא על הגזל וכל זמן שגזל בידו אין תפלתו נשמעת ומאכילים אותו לעוה"ב גחלי רתמים וצריך לחזור בגלגול כדי לשלם והודעתי הן כתיב בקונטרס אורות אלים מעשה נפלא שאירע בימי הריב"ש שכא אחד בגלגול סוס והיה עובד בכל כחו כדי לשלם את חובו ויש שכתבו על מארז"ל שאמרו שעל עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו שר"ל שאפילו עבירות שבין אדם למקום אין נמחלים עד שישוב את הגזילה וירצה את חבירו (ועיין במה שנכתוב לקמן ערך תשובה) וחבל על דמשכחתינ שנעשה להם הגזל כהיתר מחמת שעשו לו שינוי השם וכשם חריפות וחריצות והשתדלות יקראוהו ונתן הודאות לאל על אשר עשה והצליח וכמה מיני גזל הם שדשו בהם רבים נזכיר מקצתם השומע ישמע והחדל יחדל ועליו תבא ברכת טוב זה יצא ראשונה, מנהג רע ומר שנמצא בעולם שהאיש אשר מטה ידו ואין לו נכסים רבים כרצונו או שנחרושש לגמרי מה עושה הולך לערי אדום כגון ויינ"א ויניציי"א ליפסיק"ה וכדומה ולוקח סחורה מרובה בהקפה ע"מ שלא לשלם או לוקח מבני עירו ואחר כך מראה שנשכר וע"י שותד לשופטי ארץ עושה מה שרוצה ואחר ימים ע"כ שלא בטובתם מתרצים הבעלי חובות לעשרים למאה או שלושים למאה ואם יאמרו על איש אחד שיוצא באמצע הדרך וגזול את העוברים בשם לסטים יקרא ואחת דתו להמית אליבא דכ"ע וכשנדרק עושה אלה גרע טפי מהלסטים הזה מכמה פנים א' שבהלסטים אדם יכול להשמר ועוד שהלסטים לא קבל טובה מזה האיש שגזלו אבל כשלוה רשע ע"מ שלא לשלם נמצא שהוא כפוי טובה ומשלם רעה תחת טובה לאיש אשר האמינו וגמל עמו חסד והליוהו וכתיב משלם רעה תחת טובה לא תמוש רעה מביחו ועוד שהלסטים אינו גונב אלא ממון וזה גונב ממון ודעת הבריות ועוד שנוצל דלת בפני לווים ובהדי הוצא לקי כרבא. ועוד שהלסטים אם יתפסוהו שלם ישלם ויהא לוקח ומשלם לא כן זה שבכח שופטי האליל ליכול וליחדי ממון חבירו ויעשה מה שלבו חפץ והבע"ח יראה וכעס שינוי יחרוק ונמס ואין לו מושיע רק ה' יריב ריבם וקבע את קובעיהם נפש ומעיד אני שהרבה אנשים

ממון ישראל כהלכתה

ראיתי שעשו כזה ונתקיים בהם מקרא שכתוב עושה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבנו ובאחריתו יהיה נבל ואפילו מה שיהיה בידם נאכז מהם כי כך היא המדה בא זה ואיבד את זה מלכד עונשו השמור לו לעוה"ב.

(ב) וידוע שגזל הגוי חמור מגזל ישראל שנלוה עמו גם עון חילול ה' החמור וכתבו המקובלים שישראל הגוזל את הגוי גורם שהשר של הגוי יגזול שפע מהקדושה אל הקליפה ונהי דקיי"ל טעות העכו"ם מותר אבל אסור להטעותו ואפי' למכור לו נבילה ולומר לזה שהיא שחוטתה או ליתן לו מעות מזויפות ולומר לו שהן יפות או לערכם עם טובים וכדומה הכל אסור וגזל גמור מקרי.

(ג) ויש מין גזל אחר שנמצא בין השותפים כשהאחד קמצן מלהוציא הוצאות בכיתו בא רעהו ונותן לאשתו שלא מדעתו והוא לוקח כנגדו הרי זה גזל וחוטא ולא לו. יש דרך ישר לפני איש וביותר הרבר מצוי בין הנשים ליתן צדקה או מתנות או להוציא הוצאות שלא מדעת בעלים וגם זה גזל מיקרי. שואל שלא מדעת גולן הוי והרבה כשלו בענין נעלים וספרים וכדומה.

(ד) מה מאור צריך לזהר ולשקול בפלס שלא לקבל ושלא לאכול מאיש אשר אכול ושחה יאמר לו ולבו כל עמו או דאוזולי מזויל גביה משום כסופא דאיכא סרך גזל ויש חברת ריעים שנוטלים מחבריהם בחורת מתנה או מזול על כרחם שלא בטובתם של בעלים והוא גזל גמור ונוסף גם הוא שהעובדים על לאו דלא תחמוד.

(ה) האומנים ובפרט מלמדי תינוקות אם אין עושים מלאכתם באמונה ידם במעל וגזל יש בידם. כתיב גזל אביו ואמו ואומר אין פשע חבר הוא לאיש משחית והן בעון יש הרבה בנים המתפרצים אשר לא אמון במ וגוזלים אביהם ואמם ואשר לא שח לבו ונכשל בגזל אביו ולא שאל ממנו מחילה יתקן בהתפייס עם אחריו.

(ו) מה מאור צריך לזהר בגזל דרכים שנמצא שמרבה עבירות כמנין האנשים אשר גזל מהם ואם אפילו בגזל את היחיד קשה להשיב גזל הנאכל עאכ"ו הגוזל את הרבים שקשה תשובתו ולכן צריך לזהר מאוד ואוחם שחייבים ליתן להקהל מסים וכדומה ופורעים במעות רבות ומפסידים את הרבים גזל הרבים בידם. וכהנה רבות רבו סעיפי וענפי הגזל ודרכי היתר המורה לנפשיה האיש אשר הולך אחר עצת יצרו ואשר לא יבוא לדרוש אלוקים ולשמוע כלימודים.

(ז) וכן יש גזל שאינו גזל בדיני אדם אבל הוא גזל בדיני שמים כגון התוקע עצמו לדבר הלכה לזון עם חבירו בדין תורה ולגבות ממנו ממון על לא חמס בכפיו רק כי עינו הטעתו וגרם נזק לחבירו אך לא במרד ולא במעל רק

בתום לכבו ובנקיון כפיו כאדם העושה בשלו ואף אי מדינא חייב לשלם כל כי
הא אין רוח המקום נוחה הימנו ועושה אלה למס מרעהו חסד ועובר על ואהבת
לרעך כמוך שהוא כלל גדול בתורה ועל כגון זה אמרו אדם ניכר בכיסו.

(ח) ולפי חומר איסור הגזל קושי תשובתו שהרי אמרו הגזול את חבירו
אפילו שזה פרוטה כאילו גזל ממנו נפשו ונפש בניו ובנותיו וכל זמן שהגזול
בירו אין לו כפרה עולמית וקשה להשיב גזל הנאכל.

(ט) הנה כי כן האיש הירא את ה' יזהר וישמר מאד מכל דהוא איסור גזל
בכל אופן שיהיה ויהיה משאו ומתנו באמונה ואפילו אם דחיקא ליה שעתא
טובא והנושים וגושים בעונשים קשים לא מפני זה יפשוט ידו בגזל ח"ו כי
מוטב לו לאדם שימות ברעב ואל יהי רשע לפני המקום שעה אחת ודורשי ה'
לא יחסרו כל טוב כי ה' לא ימנע טוב מהולכים בתמים: עכ"ל.

מערכת גניבה

(א) גניבה ידוע מאד"ל שאמרו שחמור מן הגזל שאינו משהו עבד לקונו
ועושה עין של מעלה כאילו אינו רואה ומה מאד צריך להזהיר גדולים על
הקטנים כי הרבה ילדות עושה וחבירים הרעים עושים ומרעה אל דעה ויצאים
להיות זוללים וסובאים ע"כ צריך לפקוח עינים עליהם וטוב לגבר שלא יצמצם
כ"כ עם ילדיו ויחיד להם מעט פס ידו ליתן להם איזה פרוטות כפעם בפעם כדי
שלא יהיו תאבים ורעבתנים ע"כ דבר ויבאו לבקש לגנוב, וגם לא ירגיל אותם
במאכלים טובים ומלבושים יקרים ותענוגות בני אדם שכשלא ימצא לימודו
יבא לגנוב כמו שאמרו דו"ל שירדה תורה לסוף דעת בן סורר ומורה שכשלא
ימצא לימודו יהא מלסטם את הבריות וכבר ספרו מעשה בת"ח אחד שלמדו
אביו בגדולות לפי עושרו ואחר מיתת אביו אבד העושר וביקש למודו עד שבא
לגנוב ספרים מבית המדרש וכשנתגלה הדבר המיר דתו דח"ל לכן כל ערום
יעשה בדעת ויכלכל דבריו במשפט לא יצמצם כ"כ ולא יפזר כ"כ אלא לפי
ברכת ה' אשר נתן לו יתנהג בדרך אמצעי שלם ולעולם יזהיר את בנו על
האיסודים ויודיעם חומר שבהם וידחיקם מחברת מרעים למען ילכו בדרך
טובים.

(ב) ויש מין גניבה אחרת שדשו בה רבים הלא היא גניבת דעת הבריות ויש
מינים ממינים הכלל הוא שכל מי שמשתדל לידע מה שגלב חבירו ברוב חברים
הדברים גניבת דעת אקרי ואסור אם לא שעושה לש"ש להציל עשוק מיד
עושקו או לאפרושי מאיסורא וכן המראה חיבה יתירה לחבירו ואין פיו ולכו
שום גניבת דעת מיקרי והולך בתום ילך:

מערכת ממון

ממון דיני ממונות הם מקצוע גדול ואדם ניכר בכיסו לפי שנפשו של אדם מחמדו בפרט בדורות הללו דור ממון ודרך איש ישר בעיניו ומורה היתרא מ"ט פנים לטהר את השרץ כגון איסור גניבה וגזילה ואונאה ורבית והשגת גבול וכהנה רעות רבות ויש אשר נגע יראת ה' בלבו ואינו עושה האיסורים המפורסמים רק עושה דוגמתן ועושה להם שינוי השם ואותם יקרא בשם ריוח והצלחה וחריפות וחריצות ואמר יאמר האיש בזמן הזה אם כל ישר הולך יכה ראשו בכותל ולא יוכל לאכול אפי' סוכין. והאיש אשר הוא יהודי ומאמין בה' ותורתו הקדושה ודברי רז"ל הקדושים יאמין באמונה שלימה כי עושה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבנו ואחריתו יהי נבל לעוה"ב ואם לא יעזבנו יהיה עושר שמור בעליו לרעתו והוא בכלל משלם לשונאיו אל פניו להאכידו ואוי לו ואוי לנפשו והולך בתום ילך בטח וברכת ה' היא תעשיר ואין מעצור לה' להושיע בין רב למעט ומשכיל על דבר זו ימצא טוב או בעוה"ז או בעולם שכולו טוב ובוטח בה' אשריו בעוה"ז ובעוה"ב וזה כלל גדול בכל התורה ובפרט במילי דממונא כי יצר סמוך יעור פקחים ומשיב חכמים אחר וכל שכן ההולכים בחשך אשר לא ראו אור תורה שכודאי הישרה יעקשו והיה העקוב למישור ראוי להתחזק ברוב עז ותעצומות לקיים מאמר התנא שאמר ואל כינתך אל תשען וידרוש ויתור מפי ספרים ומפי סופרים לדעת את אשר יעשה והדרך אשר ילך בה ולא יהא הכסף נחשב בעיניו למאומה במקום שיש צד נדנד איסור וירחק מן הכיעור ומן הדומה לו כי מוטב לו לאדם שימות ברעב ולא יהא רשע לפני המקום שעה א' ומה גם כי דורשי ה' לא יחסרו כל טוב: (ע"כ מספר פלא יועץ)

פרק ד

נעתק מסה"ק מסילת ישרים פי"א

(א) וכן אמרו חז"ל גזל ועריות נפשו של אדם מחמדתן ומתאוה להן. והנה אנחנו רואים שאף על פי שלא רוב בני האדם גנבים בגלוי הם. דהיינו שישלחו יד ממש בממון חבריהם לקחת ולשום בכליהם. אף על פי כן רובם טועמים טעם גניבה כמשאם ובמתנם כמה שיוורו היתר לעצמם להשתכר איש בהפסדו של חברו ויאמרו להרויח שאני. ואולם לאוין הרבה נאמרו בגזל. לא תעשוק. לא תגזול. לא תגנבו. ולא תכחשו. ולא תשקרו איש בעמיתו. לא תונו איש את אחיו. לא תשיג גבול רעך. הן כל אלה חילוקי דינים שבגזל כוללים מעשים רבים מן המעשים הנעשים בכלל המשא והמתן המדיני. ובכלם איסורים רבים כי לא המעשה הניכר ומפורסם בעושה ובגזל הוא לכדו האסור. אלא כל שסוף

סוף יגיע אליו ויגרום אותו כבר הוא בכלל האיטור. וע"ז אמרו ז"ל (סנהדרין פ"א) ואת אשת רעהו לא טימא שלא ירד לאומנות חבירו. וכבר היה ר"י אוסר לחנוגי שלא יחלק קליות ואגוזים לחינוקות כדי להרגילן שיבואו אצלו ולא התירו חכמים אלא מפני שגם חבירו יכול לעשות כן. ואמרו ז"ל (ב"ב ח) קשה גזל הדיוט מגזל גבוה שזה הקדים חטא למעילה וכו'. וכבר פטרו את הפועלים העושים אצל בעל הבית מברכת המוציא ומברכות אחרונות דברכת המזון. ואפילו בקריאת שמע לא חייבום ליבטל ממלאכתן אלא בפרשה ראשונה בלבד. קל וחומר בן בנו של קל וחומר לדברי הרשות שכל שכיר יום אסור בהן שלא לבטל מלאכתו של בעל הבית. ואם עבר הרי זה גזלן. הנה אבא חלקיה אפילו שלום לא השיב לתלמידי חכמים שנתנו לו שלום שלא ליבטל ממלאכת רעהו. ויעקב אבינו עליו השלום מכאן בפיו ואומר (בראשית לא) הייתי ביום אכלני חורב וקרה בלילה ותרד שנתי מעיני. מה יענו אפוא העוסקים בהגאותיהם בשעת מלאכה ובטילים ממנה או כי יעסקו בחפציהם איש לבצעו

(ב) כללו של דבר השכיר אצל חבירו לאיזה מלאכה שתהיה. הנה כל שעותיו מכורות הן לו ליומו כענין שאמרו ז"ל שכירות מכירה ליומיה. וכל מה שיקח מהן להנאת עצמו באיזה אופן שיהיה אינו אלא גזל גמור ואם לא מחלו אינו מחול. שכבר אמרו רבותינו ז"ל (יומא פ"ו) עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו. ולא עוד אלא שאפילו אם עשה מצוה בזמן מלאכתו לא לצדקה תחשב לו אלא עבירה היא בידו שאין עבירה מצוה וקרא כתיב שונא גזל בעולה.

(ג) ובענין זה אמרו ז"ל (בבא קמא צ"ד) הרי שגזל סאה חטים וטחנה ואפאה ומברך אין זה מברך אלא מנאץ רכתיב ובוצע ברוך נאץ ה'. ועל כיוצא בזה נאמר או לו לזה שנעשה סניגורו קטיגורו. וכמאמרם ז"ל מענין לולב הגזול. והרין נותן. כי הרי גזל חפץ גזל. וגזל זמן גזל. מה גזל את החפץ ועושה בו מצוה נעשה סניגורו קטיגורו. אף גזל את הזמן ועושה מצוה נעשה סניגורו קטיגורו. ואין הקב"ה חפץ אלא באמונה.

(ד) כן הדבר הזה שאף שלא יהיה האדם הולך וגזול ממש. קשה הוא שיהיה ידיו ריקניות ממנו לגמרי. אמנם באמת כ"ז נמשך ממה שתחת היות הלב מושל בעינים. שלא יניח להיות נעים להם את של אחרים. העינים מושכים את הלב לבקש החרים על מה שנראה להם יפה ונחמד. ע"כ אמרו איוב שהוא לא כן עשה ולא הלך לבו אחר עיניו ע"כ לא דבק בכפיו מאוס.

(ה) ראה גא בענין ההונאה. כמה נקל הוא לאדם להתפתות וליכשל כאשר לכאורה יראה לו שראוי הוא להשתדל ליפות סחורתו בעיני האנשים ולהשתכר ביגיע כפיו לדבר על לב הקונה למען יתרצה לו ויאמרו על כל זה יש זריז

ממון ישראל כהלכתה

ונשכר ויד חרוצים תעשיר. אמנם אם לא ידקדק וישקול מעשיו הרבה. והנה תחת חטה יצא חוח. כי יעבור ונכשל בעון ההונאה אשר הוזהרנו עליה (ויקרא כה) לא תונו איש את עמיתו גם לרמות את הא"י אסור וקרא כתיב (צפניה ג) שארית ישראל וכו' ולא ידברו כזב ולא ימצא בפייה לשון תרמית. ע"כ.

(ו) עוד אמרו ז"ל כל הגזול את חברו אפילו בשיעור מועט. ואמרו עוד (תענית דף ד') אין הגשמים נעצרים אלא בעון גזל. ועוד אמרו (ב"ר פ"י) קופה מלאה עוגות מי מקטרג בראש כלם גזל. ודור המבול לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל.

(ז) ואם חאמר בלבבך ואיך אפשר לנו שלא להשתדל במשאנו ומתננו לרצות את חברינו על המקח ועל שווי. חילוק גדול יש בדבר. כי כל מה שהוא להראות את הקונים אמיתת טוב החפץ ויפיו. הנה ההשתדלות ההוא טוב וישר. אך מה שהוא לכסות מומי חפצו אינו אלא אונאה ואסור. וזה כלל גדול באמונת המשא והמתן.

(ח) כיש עון הרבית שגדול הוא ככופר באלהי ישראל ח"ו. ואמרו ז"ל על פ' בנשך נתן ותרבית לקח חיה לא יחיה. שאינו חי לתחיית המתים כי הוא ואבך שלו משוקץ ומתועב בעיני ה'. ואיני רואה צורך להאריך בזה שכבר אימתו מוטלת על כל איש ישראל. אמנם כללו של דבר כמו שחמדת הממון רבה כן מכשלותיו רבים. וכדי שיהיה האדם נקי מהם באמת עיון גדול ודקדוק רב צריך לו. ואם נקה ממנו ידע שהגיע כבר למדריגה גדולה. כי רבים יתחסדו בענפים רבים מענפי החסידות. ובענין שנאת הבצע לא יכלו להגיע אל מחוז השלימות. (ע"כ מס' מסלת ישראל)

פרק ה

(א) בסי קב הישר, פ' מ"ז אות ד' כ' וז"ל ויש עוד דבר המעכב את התפלה אף שהבגדים הם מנוקים מכל טינוף ואין בבגדיו שעטנז אמנם אין נקיים בגזל ובכל פעם שמתכסה בו להתפלל מעורר חטאיו ופשעיו וזורקין תפלתו בפני החיצונים או לו ואו לנפשו ע"כ.

(ב) בפ' ט' כ' שם וז"ל וצריך ליוזר שלא יהי' במעות כמה שיקנה לצורך חג הק' הזה שום גזל או פרוטה משאר איסורים כי אז נתן כח להס"ט שיהי' להם חלק בקרושה עכ"ל.

(ג) ובסה"ק יסוד יוסף פ' פ"ד כ' ג"כ ממש כהאי לישנא.

פרק ו

**דברי התעוררות בענין גזל מבעל החפץ חיים זצ"ל
החוטף פרנסתו של חברו אינו רואה ברכה בעמלו**

(א) מכלכל חיים בחסד. אב היה מחלק מתנות לבניו, ונתן לכל אחד כפי דאות עיניו. נתקנא אחד האחים באחיו, כי גרמה לו שמתנתו נופלת מזו של אחיו. מה עשה, חטף את המתנה שקבל אחיו וגטל לעצמו. חדה לאח הנגזל על שנטלו ממנו מתנת אביו, אולם כיון לאביו הוא סיפר גופא דעובדא היכי הוזה. דאה האב דרכו הישרה של הבן הזה ונתן לו מתנה כפולה והעניק לו גם נשיקה חמה על שידע לוותר על שלו, ואילו לבן החוטף לא העניק יותר מתנות. כך היא גם דרכו של בורא העולמים, הוא נתן לכל אחד את פרנסתו לחייו, ואין לו לחטוף פרנסת השני, והחושב כי על ידי שיחטוף פרנסתו של השני הוא יתעשר — טעות מרה הוא טועה, כי לנגזל מחזיר הקב"ה בתוספת מענק משלו ואילו הגולן אינו נהנה מגזילתו לאורך ימים. וזהו אחד מעיקרא האמונה שלנו, שהקב"ה מכלכל חיים, לכל אחד מאתנו, בחסד, יותר מהמגיע לו, ואדם המרגיש עצמו מקופח, יחפש את הסיבה בעצמו ולא יחטוף אצל זולתו.

(פירושי ח"חפץ חיים" על סדר התפלה)

(ב) המשחיתים הנולדים מן העוונות אינם קופצים בראש לתקוע את החוטא ורק המחבל שנבדא מן הגזל מקטרג בראש ע"כ.

(ח"ח עה"ת פ' קדושים)

פרק ז

ליקוטים ממוסקים וספרים יקרים

(א) כ' הבאד הגולה חו"מ ס"י שמ"ח ס"י ב: וז"ל עיין לעיל ס"י רס"ו שאם החזיר האבירה לקדש את השם כדי שיפארו את ישראל וירעו שהם בעלי אמונה ה"ז משובח וכו' וכן הדין בחזרת הטעות שטעה העכו"ם מעצמו, ואני כותב זאת לדורות שראיתי רבים גדלו והעשירו מן טעות שהטעו העכו"ם ולא הצליחו וירדו נכסיהם לטמיון ולא הניחו אחריהם ברכה וכמ"ש בספר חסידים סימן תתע"ד, ורבים אשר קדשו ה' והחזירו טעויות העכו"ם בדבר חשוב גדלו והעשירו והניחו יתרם לעולליהם עכ"ל. ח"ו כו' עכ"ל.

(ב) ועיי' מלבי"ם ריש פקודי שא"א להשראת שכינה כלל במקום שנחערב בו אפילו משהו גזל.

ממון ישראל כהלכתה

ג) ובספה"ק בשם רב ייבי (תהלים טז) שהצדיק יכול להעלות אפי" רשע להקדושה אם יש לו עכ"פ קצת אחיזה בקדושה ע"י איזה מצות ומע"ט אולם אם עשה המצות בגזל א"א להעלותם כלל, וע"ע בס' אגרא דכלה שופטים ד"ה כי תאמרו (השני), ובתפארת שלמה האזינו ד"ה לו חכמו.

ה) וכמו"כ הרעיש עוז הגה"ק בני יששכר בספרו אגדא דפרקא (אות קכ"ו) בשם מורו ורבו מרמ"מ זל"ה, על מה שהוא מן התימה שאנחנו רואים כמה פעמים שהילדים בעת שהם קטנים הולכים לבית רבם ומתמידים בלימודם ומתפללים בכוונה ועונין אמין יהא שמ"י רבא, ומיישרים אורחותיהם, ואח"כ כשמתגדלים מתהפכים ח"ו למדות גרועות ומבטלים התורה והתפלה וכיוצא בדברים הרעים כאלו, מאין מתהו' דבר זה, הלא התורה שלמדו בקטנותם בהבל שאין בו חטא, ה"י מן הראוי שיעמוד בעת זקנותם למשען להם, שלא יוסיפו לחטוא, כי מצוה גוררת מצוה, ואמר הוא ז"ל בעבור שאבותיהם האכילו אותם ממין גזל ונתפסו במאכלות אסורות, וזה שב להם בשר מבשרם, ועי"ז נולד בהם תאוות רעות ומידות גרועות ר"ל.

ה) מעשה היה (מובא בח"י דף קס"ב) בחסיד אחד שאמר לחנוני שנתן לו פחות: לא איכפת לי כ"כ זה שנתת לי פחות, כמו זה שתצטרך בגללי לבוא לכאן בגלגול אחר כדי לפרוע לי.

ו) ומעשה היה בזמן האר"י ז"ל שת"ח אחד ביקש ממנו שיתן לו מכתב המלצה, שהוא רוצה לילך לעיר אחרת. והרב הסכים ונתן לו ואמר לו: לך לשם, כי שם יזמין לך השי"ת את בת זוגך. והת"ח לקח את האגרת והלך לאותה העיר. ושם חלקו לו כבוד גדול, ואחד מעשירי העיר נתן לו את בתו לאשה ונתן לו הרבה נדוניה ונכסים, והיה נשוי אתה שלשה חדשים ומתה האשה וירש את כל הנכסים וחזר לעירו ונכנס אצל הרב לבקרו. אמר לו הרב: דע שהאשה הזאת הייתה איש בגלגול הראשון, וזה היה חברך פלוני שלקח ממך הרבה מעות, ומפני שגרם לך צער שלא כדין, נהנית ממנו עכשיו שלשה חדשים, ובגלל הגזל שגזל ממך, ירשת עכשיו כל נכסיו, אז אמרו תלמידיו אדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעליו (ירמ"י לב) ר"ל נפלאים מעשי השי"ת שמשלם לכל אחד כגמולו מדה כנגד מדה, ואינו מותר כלום.

ז) ועוד היה מעשה בזמן הרב הג"ל שרבי אברהם גלאנטי ז"ל ביקש ממנו תיקון לנפשו. תמה האר"י ואמר: כיצד רב גדול כמו ר' אברהם גלאנטי מבקש ממני תיקון. אמר לו ד"א: יסתכל נא מר במצחי וידאה אם רשום בו שמץ עון ואם יש, אני משביעו בשם הקדוש שיאמר לי מהו. נסתכל האר"י ז"ל במצחו ואמר לו: אני רואה רשום במצחו שמץ גזל. נשתומם ד"א ואמר: אם יש כי עון גזל אנו אני בא. וכך הלך לביתו אבל ועצוב, ולבש שק ואפר וקרא לכל

הפועלים שהיו אורגים בשבילו בגרים. וכשראו את הרב והנה הוא בשק ואפר נשתוממו. אמר להם הרב: דעו שאני בשר ודם, ואיני רוצה ליכנס לגיהנם ע"י עצמי. ולכן מכאן ואילך אם תדקדקו הרבה בשכרכם להוציא ממני עד סוף הפרוטה האחרונה, מה טוב. ואם לא, לכו לשלום, ואיני רוצה שתעברו עוד למעני. אמרו לו הפועלים: איזה חשבון יש לנו לעשות, שהרי מן היום שנכנסנו למלאכה ראינו ברכה בכסף שלקחנו מידך, ויש לנו לאכול ולשתות ולחסוך, ואין בינינו אחד שעשה חשבון ממה שנתת ומן המלאכה שעשינו. אמר הרב: אכן נודע הרבה. זהו מכשול הגזל שיש בידך. כי לא עשינו חשבון על הכסף שאני חייב לכם. ועתה הנה אשים כסף בפניכם, וכל אחד יקח כמה שרוצה. ותמחלו על כל מה שעבר בינינו. ור"א שם כסף בפניהם, ולא רצה אחד מהם לקחת אפילו פרוטה אחת, חוץ מאשה אחת שהושיטה ידה ולקחה שתי פרוטות. וכולם ענו ואמרו: אנו מוחלים לך במחילה גמורה עד סוף פרוטה אחרונה.

עמד הרב והלך לבית המדרש של הרב האר"י. יצא הרב האר"י לקראתו ואמר לו: האם נצטער מר כל אותו צער על ספק הגזל שראיתי רשום במצחו. אמר לו ר"א: וכי קל הדבר איסור ספק גזל עכשיו רוצה אני שישוב ויסתכל במצחי אם עדיין רשום הסימן. נסתכל הרב האר"י במצחו ואמר: עכשיו איני רואה כל סימן, אז גילה לו האר"י שספק הגזל שהיה בידו היו ב' הפרוטות שהושיטה האשה ולקחה, והעון היה שהאשה הזאת היתה האורגת המומחית בין כולם והיה מגיע לה יותר שכר, ולקחה בשוה עם כולם, ולכן דקדקו עמו בשמים ורשמו על מצחו הסימן הנ"ל, שלא היה הגון מה שעשה.

ויתבונן האדם בסיפור הזה וילמד לקח שבגלל ענין כזה שהיה צריך לשלם לפועלת שכר יותר מאחרים, גרשם במצחו עון גזל, עאכ"ו למי שיש בידו כספו של חבירו שגזלו או רימהו או אינה אותו בעסקו, שבוראי רשומים במצחו עונות הרבה, וכיצד ישא פניו ביה"כ לסלוח לו ולכותבו בספר החיים.

זהו שאומר הפייטן בירידי של יום כפור: שאלתי לכפי להיותם נשואות אל כפים, ויענוני איך תהיינה בלי נקיון כפים, פרושות השמים, כלומר: בקשתי מכפות ידי שינשאו בתפלה לשמים, והם ענוני כיצד אפשר לידיים המזוהמות בגזל להיות פרושות לשמים, ומה יענו החייטים ביום הדין אלו החוטאים בנפשיהם שאם אדם נותן להם בגד לתפור, שלא זו בלבד שגונבים הבגד, אלא גם מקצרים הבגד, ועוברים כל עת וכל רגע על לא תגנוב ועבירה הזו נעשית להם כהיתר, ואכזי לנפשם מגודל העבירה שעושים שאינם נותנים לבם לשוב בתשובה על כך, ויש הרבה חייטים שהם יהודים כשרים ואוהבים לעשות מצות ומעשים טובים, ועבירה זו היא היתר בעיניהם, ואינם יודעים שאין כל תועלת

ממון ישראל כהלכתה

כמצות ובמע"ט שעושים יום ולילה כל זמן שעושים עבירה זו, שהרי היא עבירה חמורה כל כך כפי שכתבנו, וכל חייט הזהיר בזה, בודאי שכרו הרבה מאד, שהרי בא לידו דבר שהבעלים אינם יכולים לדעת אם גזל מהם, וכבשו יצרם ולא גנבו, וזה נחשב כאילו עשו מצוה גדולה.

והאיסור גזל הוא בין מישראל ובין מגוי אע"פ שהוא עובד ע"ז. אדרבה, גזל הוי חמור יותר לפי שגורם לחילול ה' והגוי מקלל את דת ישראל ומבזה האומה הישראלית, להן הזהירה התורה לא לגזול אפילו מן הגוי [במקום שיש חילול ה']. (שם בשם ס' הקנה) וכל הגזול מגוי עומד השר של אותה אומה שלמעלה והוא מקטרג בפני הקב"ה, ואז נגזר שהשפע שנועד לאדם זה, נוטל שר האומה ההיא ונותנה לאומתו, ומשאירו יבש מן הטובה.

(מס' ילקוט מעם לוועז ויקרא דף רפ"ט)

(ח) ויקחו לי תרומה... הקדימה התורה סדר משפטים לסדר תרומה, ללמדך: תרומה שבאה מממון שנקנה בצדק ובמשפט רצויה לפני הקב"ה, אך לא כן תרומה שבאה מנכסי גזל ועושק — פיגול היא.

(ט) ויקחו לי תרומה... פרשת משפטים קודמת לפרשת תרומה ללמדנו שאף על פי שנדיב לב ועושה צדקה חביב לפני הקב"ה בכל זאת הצדקה חשובה בעיני המקום רק אם הנדבן עשה הונו בצדק ויושר לפי משפטי התורה. אחרת אין כל תועלת בצדקה: פגומה ופסולה היא כמצוה הבאה בעבירה, וזה שאמר הכתוב (ישעיהו נט): והוסג אחר משפט וצדקה מרחוק תעמוד, אחר שהוסג המשפט, גם הצדקה שעושים עומדת מרחוק ואין כל תועלת בה.

(ס' הרי"ח)

(י) ובזהר פי' ויקהל קצ"ח: נאמר פרוס לרעב לחמך (ישעיה נח, ז) לחם לא כתיב אלא לחמך — ממוןך ולא של עושק, גזל וגניבה, שצדקה כזו היא לא זכות אלא מזכרת עון, וזה: קחו מאתכם תרומה (ויקהל לה, ה) — משלכם וזה פירוש הפסוק (תהלים קיט, קח) נדבות פי רצה נא ה' — כלומר יירצו לקרבן, אם — משפטיך למדו. וזה פירוש הפסוק (קדושים יט, י) לעני ולגזל תעזוב אותם... לא תגנובו, תנו צדקה אבל לא ממון גניבה, וזה גם פירוש הפסוק (משלי כב, טו): טוב עין הוא יבורך כי נתן מלחמו לדל — מלחם שלו, מי שגזול וחומס קל לו לעשות חסד וצדקה.

(הנ"ל)

(יא) ודברים נלהבים כותב המהרש"א בחידושי אגרות (כתובות סו): ורבים ברור הזה שמקבצין עושר שלהם שלא באמונה ובחילול השם כגזילת עכ"ם ואחר כך מנדבים מאותו הממון להיות להם לכבוד ולת להם ברכת מי שברך, להיות להם שם ותפארת, ואין זה אלא מצוה הבאה בעבירה.

(יב) מעשה בחסיד אחד שבא לאדמו"ר רי"מ מגוסטינין וסח לו את מרת נפשו על מצבו, שפשט אתהרגל, בסוף הגיח לפניו "פדיון" כדרכו מאז ומתמיד, הרב סירב לקבל ממנו ורמז על הפסוק (שופטים ה, ב): בפרע פרעות בישראל בהתנדב עם, כי ראשית כל על איש מישראל לפרוע את החובות אשר הוא חייב ואחר כך יתן נדבות ומתנות, אבל לא לעשות צדקה וחסד על חשבון אחרים.

(יג) מאת כל איש אשר ידבנו לבו... שאלו פעם אחת את אדמו"ר ר' מרדכי מצ'נוביל מדוע הוא לוקח "פדיונות" גם מקלי עולם ועוברי עבירה? — ענה: באמת, הייתי רגיל להיזהר ולא לקחת פדיונות אלא משומרי מצות, כי כסף הפדיונות חילקתי גם אני ליראי שמים, כי כך היו על-פי-רוב המקבלים, לא היה קבצן בעל-עבירה, אולם היום יש גם בין המקבלים פורצי גדר, לכך אינני מקפיד עוד ממי אני לוקח את הפדיון.

(יד) מאת כל איש אשר ידבנו לבו... ידבנו לבו — לשון נדבה והוא לשון רצון טוב (רש"י). גביר גדול אחד בא אל אדמו"ר ר' שלמה מראדומסק ורצה לתת לו "פדיון" סכום גדול של מעות, והגביר היה קמצן. לא רצה האדמו"ר לקבל ממנו את המעות, על שאלח המקורבים מדוע לא רצה לקבל את הכסף, השיב להם האדמו"ר: אילו ראיתם באיזו שמחה לקח את מעותי בחזרה, לא הייתם שואלים אותי למה לא חפצתי לקבלן.

(טו) פ"א כשישב אצל השלחן ביו"ט וכפי המנהג אצל צדיקים שהחסידים מציגים משקה יין ומכריזין שם האיש המציג היין, ופתאם צוה להמשיך שיקח היין בחזרה, ואמד כי מבואר במשנה מכשירין פ"א דמשקה שתחלתו ברצון וסופו שלא לרצון הר"ז מכשיר לקבל טומאה, וה"ג משקה הזאת תחלתו ברצון כשמצוה ליתן הוא נותן ברצון, אבל סופו שלא לרצון כי בשעת החשלומין הוא אבק גזל כי אינו נותן ברצון ואגלאי מלחא למפרע שאינו נותן בלב* שלם לכן אין רצוני בזה, והרגיש תיכף בהרגשת קדשו כי האיש המצוה ליתן את היין בשמו אינו נותן ברצון, לכן צוה לסלק את היין מהשלחן.

(מס' אהל שלמה מהרה"צ מראדמסק אות נח)

ת. ו. ש. ל. ב. ע.

* ראה לקמן עמוד ג"ד

בדברים שבין אדם לחבירו כמו גזל, ועושק, ונזק,
וצער ובושת, ואונאת דברים יכול לספר לבני אדם
גם היחיד אשר יראה יגיד כדי לעזור לאשר אשם לו
ולקנא האמת (שע"ת לר"י שער ג' רכ"א).

★

חייב אדם להגן על עצמו אם נכרי עושק ומנבל
ומזלזל אותו, אבל עוד יותר מחויב אם בן ברית
עושק ומנבל ומזלזל אותו (מהר"ץ חיות).

אונזערע ווערטער זיינען ניט געצילט געגן רבנים אין אלגעמיין חס
ושלום, נאר געגן די באקאנטע דין-תורה פירערס ביי וועמען די דין-תורה איז
א פארפעסיע ווי אנדער פראפעסיעס וועגן וועלכע ס'האט זיך אויסגעדריקט
הרהגה"צ דער דעברעצינער רב שליט"א אין זיי שבת הגדול דרשה אז זיי
זיינען פאראנטווארטליך פאר אלע אומגליקן ל"ע און ווי ער רעדט באריכות
וועגן דעם ענין אין זיינע ספרים שו"ת באר משה חלק ג' און חלק ה'. מיר
לאזן אויס מיט די ווערטער פון נודע ביהודה זצ"ל "פארמעגן פון אידן אין
דעם ביטערן גלות איז דער משפט, ווער עס בארירט עס בארירט ער דעם
שווארצאפל פון אידישן פאלק, און ווער עס ראטעוועט אפ דאס פארמעגן
פון די הענט פון די צוטרעטער איז עס גלייך ווי ער וואלט געראטעוועט דעם
גאנצן כלל ישראל".

★ ★ ★